

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРО МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА УСПІШНОСТІ У НАВЧАННІ

Є. І. Марченко

Херсонський державний університет, liza.mar2010@mail.ru

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент І. Р. Крупник

Одне з важливих завдань, яке стоїть перед школою, є професійна орієнтація учнів середньої школи на усвідомлений вибір професії. Нова парадигма професійної орієнтації, що базується на особистісно орієнтованому підході, вимагає в процесі виховання ефективного використання потенційних можливостей учня, спрямованих на формування самостійного вибору професії залежно від його індивідуальних особливостей.

Професійний вибір визначає не тільки майбутню професію, але й освітній профіль, від якого залежить успішність у підготовці до переходу на наступний освітній ступінь і в цілому – професійну діяльність.

Разом з тим, важливого значення набуває питання формування у зростаючого покоління навчальної мотивації. Оскільки різні за спрямованістю мотиви навчання у подальшому визначатимуть соціальну активність особистості. Навчальна мотивація у будь-якому віці є одним із основних факторів для високого рівня навчальної успішності школярів.

Актуальність статті зумовлена потребою суспільства в професійно-орієнтованій особистості учня, який самовизначився у виборі майбутньої професії, і необхідністю удосконалення професійної підготовки дітей середнього шкільного віку відповідно до їх можливостей, здібностей, потреб ринку праці та відсутністю цілеспрямованої діяльності школи при підготовці до вибору професії.

Метою статті є теоретичне дослідження взаємозв'язку уявлень дітей середнього шкільного віку про майбутню професійну діяльність та успішності у навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Середній шкільний вік (10 – 11 до 15 років) – перехідний від дитинства до юності. Він співпадає з навчанням у школі другого ступеня (V – IX класи) і характеризується загальним піднесенням життєдіяльності та глибокою перебудовою всього організму. Зазнає якісних змін мотивація учіння підлітків. Поглиблюючись і диференціюючись, їхні пізнавальні інтереси стають виразнішими, стійкішими і змістовнішими. Завдяки розширенню стосунків учнів у школі і поза нею, їх участі в житті суспільства, змінюються соціальні мотиви учбової діяльності. Набувають особливої актуальності широкі соціальні мотиви, пов'язані з підготовкою до майбутньої трудової діяльності, а також усвідомлення обов'язку, прагнення зберегти почесне місце в сім'ї, у школі, у колективі підлітків та ін. [3; 4].

Дослідженнями психологів (М. І. Алексєєвої, Н. Г. Морозової та ін.) встановлено, що структура мотивів учіння у підлітків ускладнюється, в них поєднуються широкі соціальні мотиви (усвідомлення обов'язку, суспільної важливості набування знань, їх роль у підготовці до життя, до майбутньої професії) із власне пізнавальними особистими мотивами (прагнення пізнати щось невідоме, утвердити свою позицію в колективі, уникнути неприємностей, пов'язаних з невиконанням навчальних завдань, та ін.) [3].

Вибір професії, або професійне самовизначення основа самоствердження дитини в суспільстві, одне з головних рішень у житті.

Існують різні варіанти визначення поняття «вибору професії», однак всі вони містять думку, що професійне самовизначення являє собою вибір, здійснюваний у результаті аналізу внутрішніх ресурсів суб'єкта й співвіднесення їх з вимогами професії.

Передісторія виникнення професійної спрямованості, вважає Л. І. Божовіч, обумовлена вже сформованими до даного часу якостями особистості, її поглядами, прагненнями, переживаннями і т. д. [1].

Іншою набагато важливішою стороною процесу професійного самовизначення є суб'єкт праці і його особливості. Говорячи про складність

такого утворення, як суб'єкт діяльності, О. М. Леонтьєв вихідними його характеристиками називає свідомість (як відображення об'єктивної дійсності) і діяльність (як перетворення дійсності) [2].

Вищою інтегруючою здатністю суб'єкта є творчість, а найбільш узагальненими ефектами, а разом з тим і потенціалами – здібності і талант.

Окрім об'єктивно існуючої картини наявні ще й суб'єктивні уявлення особистості як про світ професій, так і про себе. Це суттєво ускладнює ситуацію вибору професії і розширює спектр факторів, які його обумовлюють. До основних факторів вибору професії належать наступні утворення: здібності (як психологічні механізми, необхідні для успіху в певному виді діяльності), темперамент, характер, інтереси (пізнавальний, професійний, інтерес до професії, схильності). Ці фактори відносяться до суб'єктивних. Наступна група факторів (об'єктивні) включають в себе: рівень підготовки, стан здоров'я, інформованість у світі професій.

Виділяють також соціальні фактори: соціальне оточення, домашні умови, освітній рівень батьків, соціально-економічний статус батьків тощо. Особливе значення, особливо на сучасному етапі розвитку суспільства, надається таким факторам, як мотиви професійної діяльності, життєві цінності індивіда, минулий досвід, уявлення про майбутнє. Крім того, ряд вчених підкреслює значення загальної активності, самооцінки, впевненості в досягненні успіху, рівня сформованості свідомої психічної саморегуляції [4; 5].

Середній шкільний вік, що є періодом формування самооцінного процесу, характеризується дедалі чіткішим співвідношенням інтересу до професії та уявлень про власні психологічні і фізичні якості. Включаючись у систему інтенсивних соціальних відносин з однолітками та дорослими, підліток вирізняє свої сильні та слабкі сторони, переваги і недоліки, формулює можливі перспективи професійного вибору. Для цього віку характерними є висловлювання: «Буду філологом, бо мені подобається література», «Хочу бути художником, бо маю високі оцінки з малювання». Таким чином, діти

середнього шкільного віку виявляють та усвідомлюють власні професійні схильності [1].

В кінці підліткового періоду перед школярами реально постає проблема вибору професії. Більшість дітей правильно уявляють сутність чесної і добросовісної праці, відповідально ставляться до майбутнього. Однак, дослідження останніх років показують, що інфантилізм, байдужість, соціальна незрілість прогресують. Все більше з'являється підлітків, які не бажають пов'язувати своє майбутнє життя не лише з працею у сфері матеріального виробництва, але й працею взагалі. Ідеал чесного працівника перестав бути привабливим. Звичайно, не останню роль тут відіграли ті соціальні, економічні, ідеологічні та інші зрушення, що відбулися в Українській державі в останні десятиріччя [2].

Усвідомлення дітьми середнього шкільного віку життєвої значущості знань є важливим мотивом їх учбової діяльності. Підлітки все частіше замислюються над тим, для чого вони вивчають той чи інший предмет, яке він матиме значення для їх підготовки до оволодіння професією, що їм подобається. Проте, їх уподобання іноді бувають нестійкими, часто вони орієнтуються на зовнішню привабливість професії, але все-таки вони відіграють свою позитивну роль у мотивації учбової діяльності, а отже, і на успішності учнів [5].

За дослідженнями Ю. І. Калюжної було виявлено, що опитувані з достатнім і середнім рівнем успішності прагнуть підготуватися до майбутньої трудової діяльності, вони орієнтовані на реалізацію себе як успішного працівника та мають бажання у майбутньому добре заробляти. Школярі з високим рівнем успішності навчаються для задоволення власних амбіцій та самолюбства, хоча вони мають почуття обов'язку перед суспільством, переймаються проблемами країни, усвідомлюють, що наша держава потребує високоосвічених і культурних громадян, тому домінуючою спрямованістю у них є навчальна [2].

В уявленнях учнів середнього шкільного віку майбутня професія повинна мати соціальну популярність, можливість здійснення керівництва іншими людьми, відповідати особистісним інтересам, здібностям та схильностям, високооплачувана та з можливістю кар'єрного зростання у обраній професійній галузі.

Література

1. Божович Л. И. *Личность и ее формирование в детском возрасте*. СПб.: Питер, 2008. 398 с.
2. Вітковська О. І. *Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації*. К.: Науковий світ, 2001. 91 с.
3. Заброцький М. М. *Вікова психологія: навчальний посібник*. К. : МАУП, 2008. 92 с.
4. Крупник І. Р. Лонгітюдне дослідження уявлень про майбутню родину дітей з родин заробітчан. *Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія* / відпов.ред. Блинова О.Є . Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В.С., 2018. С 364-390.
5. Професійне самовизначення старшокласників / упоряд. Л. Шелестова. К.: «Шкільний світ», 2006. 128 с.